

TASPLAK

TARİHİ HUGO'DAN SORULUR

Hügo Strötbaum adını bundan iki yıl kadar önce, Robert Anhegger'den duymuştum. Bir günlük gazetede Türkiye plak tarihi konusunda yazı dizisi hazırladım. Bu çalışmalarını başkalarının da bilmesi gerektiğini düşünerek, onunla yaptığım konuşmayı aktarmak istiyorum.

MÜZİK DERGİSİ: Hügo, önce bize kendini kısaca tanıtır, Türk diline nasıl merak sardığını anlatır mısın?

H. STRÖTBAUM: 1946 doğumluyum. Liseyi bitirdikten sonra üniversitenin İngilizce bölümünde okumaya başladım. Aynı zamanda ek ders olarak Yunanca öğreniyordum. Yunancada çok Türkçe kelime olduğunu gördüm. Bu ilgimi çekti. Okul tatilinde bir fabrikada çalışmaya başladım. Burada ilk kez bir Türk ile tanıştım. Türkçeyi ilk kez onunla konuşmaya gayret ettim. Çat pat konuşuyordum tabii. Daha sonra Türk işçilerine Hollandaca dersi vermeye başladım. Elbette ben de onlar sayesinde Türkçemi ilerletiyordum. Üniversitede de Türkçe derslerine devam ettim. Giderek en sevdiğim dilin Türkçe olduğunu fark edince, İngilizce bölümünden ayrılıp, Türkojoloji'ye geçtim.

Mezun olduktan sonra çeşitli şehirlerdeki kurslarda Türkçe dersi verdim. Hollanda'da, Türklerle ilgili mesleklerde çalışanlar Türkçe konuşmak istiyorlardı. Bu yüzden rağbet fazlaydı. On yıldan fazla yaptım bu işi. 1987'de üniversiteye öğretim görevlisi olarak girdim.

MÜZİK DERGİSİ: Peki müziğe olan ilgin nasıl gelişti?

H. STRÖTBAUM: Müzikle çok eskiden beri ilgiliydim. Ama Ortadoğu ülkelerinin müziklerine olan ilgin, Yunanca öğrenmeyle birlikte başladı. İlk kez 1966'da Yunanistan'a gittim. Bir yıl sonra da Türkiye'ye... Aslında o yıllarda Yunanların rembe-

tiko müziği ile ilgileniyordum. Ama bunların makamları ve kökenlerinin klasik Türk müziğiyle ilgili olduğunu görmüştüm. Türk müziğiyle de yavaş yavaş tanışmaya başladım. Bundan yedi yıl kadar önce Atina bit pazarında gezerken tesadüfen iki eski taş plak gözüme çarptı. Üstlerinde eski Türkçe yazılar vardı. **Hafız Burhan**'ın yeşil etiketli

Hügo Strötbaum'un Türkiye gezilerindeki tipik poz: Plak koleksiyoncularındaki önemli eski plakların etiketlerinin fotoğraflarını çekerken.

plakları... Çok ucuz diye aldım. Evde dinleyince hoşuma gitti. Türkiye'ye gelince de bu tür plaklar aramaya başladım. Artık pek kalmadığını düşünüyordum bunların. Ama tam tersi oldu. Çok sayıda taş plak buldum. Önce sadece dinlemek amacıyla yaptığım bu alışveriş, sonradan bir merakla dönüştü. Giderek koleksiyoncu oldum.

MÜZİK DERGİSİ: Koleksiyonculuktan araştırmacılığa geçiş nasıl oldu?

H. STRÖTBAUM: Dört yıl önce oldu. Plakların müziğiyle ilgilenmemin ötesinde, bunları kimlerin nasıl ürettiğini de merak ettim. Araştırmaya başladım. Önce pek fazla bir bilgi bulamadım. Bu konuda ne Türkiye'de ne de başka bir ülkede bir kitap yayınlanmamıştı. Türk koleksiyoncuları tespit ettim, onların koleksiyonlarını inceledim, plak etiketlerinin fotoğraflarını çektim. İngiltere'ye gidip **Gramophone Company**'nin arşivlerine girdim. Burada çok ilginç bilgiler edindim. Kataloglar, eski mektuplar, belgeler vardı.

Şirketin genel merkezi İngiltere'de, fabrikası ise Almanya'daydı. Çeşitli ülkelerdeki temsilciliklerinden ve plakları pazarlayan tüccarlarından gelen mektuplarda ilginç bilgiler bulunmaktaydı. Ben **Osmanlı İmparatorluğu** ile ilgili yazışmaları gözden geçirdim. Türkiye'deki plak pazarı yanı sıra, ülkenin siyasal

Türkçe plaklar, Almanya'daki fabrikanın arşivindeymiş. Ama Birinci Dünya Savaşı çıktığında, fabrika İngiliz şirketine ait olduğu için kapatılıp, mallara el konulmuş. Buradaki kayıtlar da bu sırada ortadan kaybolmuş. Gramophone Company savaştan sonra, Alman hükümetinin el koyduğu malları geri almak için bir dava açmış.

Sigmund Weinberg (Sinema-TV Enstitüsü'nün izni ile.)

durumu ve önemli doğal afetler gibi konularda da bilgiler karşına çıktı.

MÜZİK DERGİSİ: O yıllarda Türkiye'deki plak endüstrisinin durumu hakkında ne gibi bilgiler elde ettin?

H. STRÖTBAUM: Yazışmalar 1900'lü yılların başından itibaren yapılmış. **Gramophone Company**'nin Türkiye'deki ilk temsilcisi **Sigmund Weinberg**'in mektuplarını buldum örneğin. Sonra Türkiye'de plakların nasıl üretildiği de bu yazışmalardan öğrenilebiliyor. Kayıtlar genellikle başta İstanbul olmak üzere önemli Osmanlı kentlerinde yapılıyor. Bu kayıtlar kalıp olarak Almanya ya da İngiltere'ye gönderiliyor. Plaklar orada basıldıktan sonra Türkiye'ye geliyor ve satışa çıkarılıyor. Bazen de sanatçıları fabrikaya çağırıp, ses kayıtlarını Almanya'da yapıyorlar. Gramophone Company mühendisleri yüzyılın başında dünyanın dört bir köşesinde kayıtlar yaparak, plak endüstrisinin yaygınlaşmasını sağladılar. Yalnız Batı ülkeleri değil, örneğin Asya'nın dört bir köşesini dolaşmışlar. **Kırgız, Tatar, Kafkas** gibi bütün etnik gruplardan ses ve müzik kaydı yapmışlar.

MÜZİK DERGİSİ: Gramophone Company arşivinde Türkçe plaklar da yer alıyor mu?

H. STRÖTBAUM: Türkçe plaklar, Almanya'daki fabrikanın arşivindeymiş. Ama **Birinci Dünya Savaşı** çıktığında, fabrika İngiliz şirketine ait olduğu için kapatılıp, mallara el konulmuş. Buradaki kayıtlar da bu sırada ortadan kaybolmuş. Gramophone Company savaştan sonra, Alman hükümetinin el koyduğu malları geri almak için bir dava açmış. Malların ve

kayıtların büyük bir bölümünü geri almışlar. Ama yine de bazı şeylerin kaybolması önlenememiş. Türkçe plakların çoğu da bu kayıtlar arasında. Bu nedenle plak olarak bu arşivden yararlanmak söz konusu değil.

MÜZİK DERGİSİ: Türkiye'de kayıt yapıp, plak üretimi yapan başka şirketler de yok mu?

H. STRÖTBAUM: Var elbette. Gramophone şirketinin bu yayılışı sürerken, başka şirketler de ortaya çıkmış doğal olarak. Örneğin en büyük Alman şirketi olarak **Odeon** ve birçok ufak şirket: **Beka, Düofon, Favorite...** **Beka** şirketi tüm Asya'yı dolaştıktan sonra birkaç gün de İstanbul'a uğrayıp kayıt yapmış. Bunlar hakkındaki bilgileri daha zor elde ediyorum. Türkiye'deki çalışmalarına gelirsek... Gramophone Company'nin en eski temsilcisi dediğim gibi **Sig-**

mund Weinberg'di. **Zonophone** şirketi ise **Blumenthal Kardeşler** ile 1902 yılında bir kontrat imzalamışlardı. **Zonophone**, bir süre sonra Gramophone Company tarafından satın alındı. Aynı şirketin plakları, iki ayrı isimle devam etti. Zonophone'un eski sahipleri bu kez Odeon adıyla yeni bir şirket kurdular. **Blumenthal Kardeşler** de **Odeon** temsilciliğine geçtiler. 1911 yılında Gramophone Company'ye gelen bir mektupta Blumenthal Kardeşler'in plak fabrikası kurmak için çalışmaya başladıkları bilgisi iletiliyor. Gerçekten de, bir yıl sonra **Orfeon** adıyla bu fabrika kuruluyor.

MÜZİK DERGİSİ: Bu çalışmalar nasıl değerlendirilmeyi düşünüyorsunuz?

H. STRÖTBAUM: Şimdi birkaç makale üzerinde çalışıyorum. Biri genel olarak Türkiye'deki plak

endüstrisinin tarihçesi. Diğeri ise **Blumenthal Kardeşler** üzerine bir çalışma. Ayrıca bir de kongre düzenlemeyi düşünüyorum. Başlığı sanırım "**Ortadoğu ve Özellikle Türkiye'deki Taş Plak Teknolojisi**" olacak. Bu kongreyle önce, konuyla ilgili tüm insanları bir araya toplamayı amaçlıyorum. Bilgilerini birleştirmelerini, düşünce alışverişinde bulunmalarını sağlamak istiyorum. Ayrıca bu kongre sayesinde Türkçe taş plakların oldukça eksiksiz bir envanterini de yapmayı amaçlıyorum. Koleksiyoncuların ellerinde hangi plaklar var, kimdeki nüsha daha iyi gibi sorulara cevap bulmayı ümit ediyorum. Tabii, daha sonra da bu eski kayıtları bant, plak ya da CD gibi çağdaş kayıt biçimlerine dönüştürmek söz konusu. Ama bu daha sonra ulaşılabilecek bir amaç. Tabii bu çalışmalar, sadece bir teknolojinin tarihçesini öğrenmemiz anlamına gelmiyor. Türk müziği ile uğraşanların doğru icraları dinleyebilmeleri, öğrenebilmeleri de bu tür çalışmalara bağlı.

MÜZİK DERGİSİ: Türk müziği ve plak tarihi adına sana teşekkür etmek, çalışmalarının sonuçlarını bir an önce görmek istiyoruz. Sağol Hügo...

Önce Zonophone ve Odeon plaklarının temsilcisi, daha sonraki yıllarda ise Türkiye'deki ilk plak fabrikası olan Orfeon'un sahibi Julius Blumenthal.

GÖKHAN AKÇURA

Blumenthal Kardeşler'in plak satış mağazası. Ortadaki genç adam Julius Blumenthal'ın oğlu. Daha sonraki yıllarda Colombia plaklarının Türkiye'deki temsilcisi olan genç Marcel Blumenthal...